

Dne: 8. dubna, 2010 v Budapešti

K1575110

Komu: Ústavní soud České republiky
Joštova 8
660 83 Brno

Ke sp. zn. IV/ÚS 3102/08
Ústavní stížnost ze dne 16. prosince 2008

ÚSTAVNÍ SOUD ČR	
Joštova 8, 660 83 Brno	
Došlo dne:	16-04-2010 3
1+1 krát Přílohy:	8
Čj.: viz číselný kód	Vyřizuje:

Věc: Dopis AMICUS CURIAE BRIEF mezinárodních subjektů a organizací hájících zájmy a práva lidí s postižením k případu pana

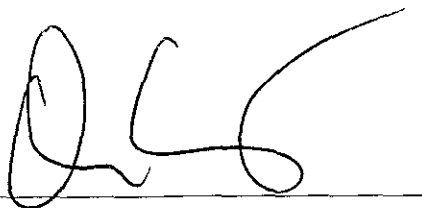
Vážený soude,
příložený dokument je překlad anglické verze dopisu Amicus curiae brief, který jsme zaslali 16. února 2010. Na žádost Ústavního soudu jsme dokument přeložili do českého jazyka tak, aby Vážený soud mohl k učiněnému podání přihlížet.

Tento amicus curiae brief byl podepsán 25 mezinárodními subjekty a organizacemi ve věci volebního práva osob zbavených právní způsobilosti. Tento amicus má za cíl poskytnout Ústavnímu soudu podklady pro další rozhodování a informovat jej o vývoji na poli mezinárodního práva a legislativy v oblasti práv osob s postižením.

Odesílatel: Mental Disability Advocacy Center
Rákóczi út 27/B
H-1088 Budapest
Hungary
Tel: +36 1 413 2730
Fax: +36 1 413 2739
Email: mdac@mdac.info

Předchází

Podpis: Oliver Lewis, ředitel

Ústavní soud České republiky
Joštova 8
660 83 Brno
Česká republika

ÚSTAVNÍ SOUD ČR	
Joštova 8, 660 83 Brno	
Došlo dne:	19 -04- 2010 2
krát Přiložny: _____	
Čj.: viz číselný kód Vyřizuje: _____	

ÚSTAVNÍMU SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY

K ústavním stížnostem:

(sp. zn. IV. ÚS 3073/08)

a

(sp. zn. IV. ÚS 3102/08)

DOPIS AMICUS CURIAE BRIEF

25 NEZISKOVÝCH ORGANIZCÍ A AKADEMICKÝCH INSTITUCÍ, ODBORNÍKŮ
V OBLASTI LIDSKÝCH PRÁV

Kontakt:
Mental Disability Advocacy Center
Rákóczi út 27/B
H-1088 Budapešť
Maďarsko
Tel: +36 1 413 2730
Fax: +36 1 413 2739
Email: mdac@mdac.info

8. dubna 2010

Obsah

I. Souhrn argumentů.....	3
II. Úvod	4
III. Český právní řád a volební právo.....	4
IV. Volební právo v mezinárodním kontextu	6
VI. Srovnávací právní analýza.....	13
VII. Závěry	16
VIII: Příloha I: Kontaktní informace a popis signatářů	17

I. Souhrn

Volební právo je jedním ze základních práv v každém demokratickém státě. Navzdory tomu, podle českého právního řádu je jedna velká skupina občanů z jejího výkonu vyloučena. Zbavení způsobilosti k právním úkonům u osob s mentálním nebo duševním postižením, zakládá podle českých právních předpisů překážku výkonu volebního práva. Ústavní soud České republiky nyní rozhoduje o dvou stížnostech, které se dotýkají práva volit u osob zbavených způsobilosti k právním úkonům. Jde o stížnosti pana _____ a pana _____. Tento amicus curiae brief byl vypracován experty na mezinárodní právo s cílem napomoci Ústavnímu soudu při rozhodování v těchto dvou případech..

Výkon volebního práva pro osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům je omezen §2 písm. b) zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky (dále jen „Volební zákon“). Z důvodu tohoto zákonného omezení nebude moct více než 25 tisíc lidí vyjádřit své politické názory v nadcházejících parlamentních volbách v květnu 2010. V tomto dopise se signatáři pokusí zpracovat analýzu právního rámce o právu volit jako základního lidského práva, a tím usnadnit soudu jeho úlohu rozhodnout spravedlivě o těchto dvou stížnostech. Tento amicus curiae brief se zejména soustředí na ustanovení Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením, kterou Česká republika ratifikovala v září 2009, a je tedy pro ČR závazná.

Tento dopis je souborem právních argumentů, které se snaží vyvrátit obecný předpoklad, že volba lidí s duševním postižením jsou "iracionální", "nekompetentní" nebo "zmanipulovatelná".

Signatáři dopisu upozorňují na to, že jakýkoli systém, který automaticky zakládá překážku vykonávat volební právo lidem zbaveným způsobilosti k právním úkonům, je arbitrární, neproporcionální a zasahuje do svobody projevu všech lidí, což je v rozporu s Evropskou úmluvou o lidských právech. Tento dopis dále nabízí příklady zemí s pružnějším a spravedlivějším přístupem k volebnímu právu pro osoby se sníženou způsobilostí ke jeho výkonu.

II. Úvod

1. Tento dopis se snaží zařadit volební právo do širšího kontextu mezinárodní ochrany lidských práv. Argumenty v tomto dopisu mohou usnadnit výklad Ústavy ČR ve dvou stížnostech, pana [redacted] a pana [redacted], které jsou v současné době před Ústavním soudem ČR. Důvodem zájmu o problematiku ze strany signatářů tohoto dopisu je, že tyto případy jsou prvními na světě, kdy je ústavní soud žádán o výklad Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením.
2. Tento dopis byl koordinován Centrem advokacie duševně postižených (Mental Disability Advocacy Center) mezinárodní organizací chránící lidská práva se sídlem v Budapešti, která pracuje v několika evropských zemích. Dopis Amicus curiae byl vypracován a podepsán organizací a osobami, které mají odborné znalosti na poli mezinárodní ochrany práv lidí s postižením. Signatáři jsou: Peter Bartlett, Profesor práva duševního zdraví, University of Nottingham, United Kingdom; Canadian Association for Community Living; Center on Human Policy, Law and Disability Studies, Syracuse University, USA; Luke Clements, Profesor práv a ředitel, Centre for Health and Social Care Law, Cardiff Law School, Cardiff University, Wales; Theresia Degener, Profesorka práva a studií o postižení, Protestant University of Applied Sciences, Bochum, Germany; Amita Dhanda, Profesorka práva a ředitelka, Centre for Disability Studies, NALSAR University of Law, Hyderabad, India; Robert D. Dinerstein, Profesor práva a ředitel, Clinical Program and Disability Rights Law Clinic at American University, Washington College of Law; European Disability Forum; The European Network of (Ex-) Users and Survivors of Psychiatry; The Harvard Law School Project on Disability, Cambridge, USA; Aart Hendriks, Profesor práva, Leiden University, the Netherlands; Human Rights Law Center at Nottingham University, United Kingdom; Hungarian Association for Persons with Intellectual Disability; Inclusion Europe; Inclusion International; Arlene Kanter, Profesorka práva, Syracuse University, USA; Anna Lawson, Profesorka práva, University of Leeds, United Kingdom; Mental Disability Advocacy Center, Hungary; Torbjörn Odlöv, Profesor práva, School of Law at University of Gothenburg, Sweden; Open Society Mental Health Initiative, Hungary; Michael Perlin, Profesor práva a ředitel, International Mental Disability Law Reform Project of the Justice Action Center at New York Law School, USA; Jan Pfeiffer, Psychiatr a advokát, Mental Health Care Reform, Czech Republic a United Kingdom; Gerard Quinn, Profesor práva a ředitel, Centre for Disability Law and Policy, NUI Galway School of Law, Ireland; Rethinking Mental Health Laws Project, Monash University, Australia; Michael Stein, Profesor práva, Harvard Law School, Cambridge, USA; a Renata Uitz, Profesorka a ředitelka, Comparative Constitutional Law, Central European University, Budapest, Hungary.
3. Detailní informace a kontaktní údaje organizací a jednotlivých signatářů jsou uvedeny v Příloze 1.

III. Český právní řád a volební právo

4. Tento dopis Amicus curiae adresuje ústavní stížnost pana [redacted], jenž byl zbaven způsobilosti k právním úkonům až do 19. března 2009, a pana [redacted], který je v současné době zbaven způsobilosti k právním úkonům ve smyslu §10 odst. 2 z. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen "Občanský zákoník"). Protože podle §2 písm. b) z. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu

ČR (dále jen „Volební zákon“) je zbavení způsobilosti k právním úkonům překážkou výkonu volebního práva, nebylo stěžovatelům umožněno účastnit se voleb do Senátu v r. 2008.

5. V čase kdy se Občanský zákoník (v r. 1964) a Volební zákon (v r. 1994) projednávaly na půdě parlamentu ČR, nebyla vedena žádná diskuse ohledně ustanovení týkajících se způsobilosti k právním úkonům¹. Neexistuje tedy žádné dostupné odůvodnění tohoto omezení volebního práva. Podle názoru signatářů dopisu, pod způsobilost k právním úkonům patří nejen právo na uznání osoby jako subjektu právních vztahů, ale také způsobilost práva vykonávat (jak vyplývá z formulace čl. 12 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením). Signatáři tohoto dopisu žádají, aby Ústavní soud zrušil ustanovení zákona, které zabraňuje víc než 25 tisícům lidí² volit ve volbách do Parlamentu ČR. Je důležité, aby Ústavní soud rozhodl o neústavnosti zmíněného ustanovení co nejdřív, aby tito lidé měli možnost zúčastnit se nastávajících parlamentních voleb v květnu 2010.
6. Volební právo je jedním ze základních práv chráněných Ústavou ČR, konkrétně článkem 18 odst. 3, který stanovuje, že „*právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let.*“ Podle čl. 19 Ústavy může být do Poslanecké sněmovny zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let, a do Senátu každý občan, který má právo volit a dosáhl věku 40 let. Článek 20 stanovuje, že „*další podmínky výkonu volebního práva, organizaci voleb a rozsah soudního přezkumu stanoví zákon.*“
7. Podle článku 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod³, „*[o]bčané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.*“ Dále odst. 3 téhož článku stanovuje, že „*[v]olební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním,*“ a odst. 4 vyjadřuje právo na „*přístup k voleným a jiným veřejným funkcím*“ pro všechny občany za rovných podmínek.
8. Dvě výše uvedené ústavní stížnosti se týkají překážky ve výkonu volebního práva u lidí zbavených způsobilosti k právním úkonům. Podle čl. 10 odst. 1 Občanského zákoníku, „*jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud jí způsobilosti k právním úkonům zbaví.*“ Podle odst. 2 téhož článku, „*[j]estliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.*“ Podle českého práva, rozhodnutí soudu o zbavení způsobilosti k právním úkonům znamená automatické omezení jiných práv, bez toho, aby byla při rozhodování brána v úvahu proporcionalita takového omezení. Člověk zbavený způsobilosti k právním úkonům například nemůže uzavřít sňatek, nemá rodičovskou zodpovědnost nebo nemůže být zvolen do parlamentu. Volební právo je jedním ze základních ústavních práv, které je také omezeno v případě rozhodnutí soudu o zbavení způsobilosti k právním úkonům. Ústavní soud musí rozhodnout o tom, jestli je omezení volebního práva v souladu s ústavním pořádkem ČR.

¹ Srov. Stenoprotokoly ze záznamu jednání Poslanecké sněmovny ČR, dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/lp.sqw?k=82> (poslední přístup 8.12. 2009).

² Podle informací Ministerstva vnitra, které získala Liga lidských práv na základě žádosti o informace podle zákona 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím bylo ke dni 21.10.2009 zbaveno způsobilosti k právním úkonům 25 386 občanů ČR.

IV. Volební právo v mezinárodním kontextu

9. Koncept rovného a všeobecného volebního práva je jedním ze základních principů demokratického státu. Právo volit a být volen je zárukou účasti občanů na politickém a veřejném životě. Jak několikrát zdůraznil Evropský soud pro lidská práva, *“svobodné volby a svoboda projevu, a zejména svoboda v politické diskuzi, tvoří základ každé demokracie.”*⁴
10. V této části dopisu se pokusíme osvětlit ustanovení mezinárodního práva, související s volebním právem. Tato ustanovení jsou součástí právního řádu České republiky, je proto důležité, aby je Ústavní soud vzal v potaz při rozhodování o ústavních stížnostech pánů a . V této části dále poukážeme na jiné mezinárodní instrumenty a rozhodnutí, které mohou sloužit jako vodítko pro rozhodovací činnost Ústavního soudu ČR.

IV.1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

11. Článek 25 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z r. 1966 (dále jen „Pakt“), jehož členským státem je i Česká republika, zaručuje právo volit a být volen do veřejných funkcí pro občany státu.
12. Všeobecné vyjádření Komise pro lidská práva č. 25 (dále jen „Vyjádření“) stanovuje v čl. 10, že *„právo účastnit se voleb a referend musí být zaručeno zákonem a může být omezeno jen v odůvodněných případech, jako například při stanovení minimální věkové hranice pro volební právo. Je nedůvodné omezovat volební právo z důvodu fyzického postižení nebo ukládat podmínky k výkonu volebního práva spočívající v gramotnosti, vzdělání nebo majetku.”* I když vyjádření přímo neadresuje duševní nebo mentální postižení, signatáři dopisu se domnívají, že omezení volebního práva na základě jakéhokoliv postižení je nedůvodné. Ve světle následovného přijetí Úmluvy OSN o právech osob s postižením lze předpokládat, že odkaz na osoby s postižením by měl zahrnovat i osoby s duševním nebo mentálním postižením.
13. Mezi pozitivní závazky státu vyplývající z Paktu, jak je také zdůrazněno ve Vyjádření, patří požadavek, aby stát *“odstranil bariéry, například ngramotnost, jazyk, chudobu [...], které brání lidem v efektivním výkonu jejich práv.”*⁵ Z toho vyplývá, že implementace článku 25 vyžaduje přijetí takových opatření i ve vztahu k lidem s postižením včetně lidí zbavených způsobilosti k právním úkonům.

IV.2. Úmluva OSN o právech osob s postižením

14. Česká republika přijala několik mezinárodních instrumentů, které zaručují volební právo. Posledním z nich je Úmluva OSN o právech osob s postižením (dále jen „Úmluva“), kterou ČR ratifikovala 28. září 2009.

⁴ Srov. například *Tanase a Chirtoaca proti Moldavsku*, stížnost č. 7/08, rozsudek ze dne 18. 11. 2008, odst. 101, *Mathieu-Mohin and Clerfayt proti Belgii*, rozsudek ze dne 2.3.1987, odst. 47, série A č. 113, *Lingens proti Rakousku*, rozsudek ze dne 8.7.1986, odst. 41 a 42, série A č. 103.

⁵ Všeobecné vyjádření Komise pro lidská práva OSN č. 25 (1996), §12.

15. Účelem přijetí úmluvy je „podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením“ (článek 1). Definice postižení v úmluvě je velice široká. Úmluva nenahlíží na postižení z lékařského pohledu, nejmenuje tedy konkrétní druhy postižení, ale potvrzuje, že „[o]soby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.“ V mezinárodním lidskoprávním diskurzu existuje shoda v názoru, že Úmluva poskytuje ochranu i lidem s duševními a psycho-sociálními poruchami.
16. Článek 12 Úmluvy zaručuje právní způsobilost lidem s postižením ve všech oblastech života na rovnoprávném základě s ostatními. Postižení nemůže být důvodem pro odebrání způsobilosti v jakékoliv oblasti, a tak stanovení omezení volebního práva z tohoto důvodu je v rozporu s Úmluvou. Volební právo se v zásadě liší od jiných právních úkonů, které předpokládají existenci druhého subjektu právního vztahu. Protože u žádné jiné skupiny nebo osob bez postižení není zkoumána způsobilost volit, uplatňování takového kritéria jen pro lidi s postižením by bylo v rozporu se zněním článku 12 Úmluvy – právo na právní způsobilost na rovnoprávním základě s ostatními.
17. Článek 29 Úmluvy má název „Účast na politickém a veřejném životě.“ Tento článek zaručuje „osobám se zdravotním postižením politická práva a příležitost užívat tato práva na rovnoprávném základě s ostatními.“ K dosažení tohoto cíle se státy zavazují k tomu, aby:
- (a) zajistili, aby se osoby se zdravotním postižením mohly účinně a plně, na rovnoprávném základě s ostatními, podílet na politickém a veřejném životě, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců, včetně práva a možnosti volit a být volen, mimo jiné tím, že:
 - (i) zaručí, aby byly volební postupy, zařízení a materiály vhodné, přístupné a snadno srozumitelné a použitelné;
 - (ii) ochrání právo osob se zdravotním postižením hlasovat v tajném hlasování ve volbách a veřejných referendech bez zastrašování, kandidovat ve volbách, účinně zastávat úřad a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních řízení státu a umožní používání podpůrných a nových technologií, pokud je to vhodné;
 - (iii) zaručí svobodné vyjadřování vůle osob se zdravotním postižením jako voličů a za tímto účelem jim v případě potřeby umožňují, na jejich vlastní žádost, asistenci při hlasování prostřednictvím osoby dle jejich vlastní volby.
18. Česká republika ratifikovala Úmluvu 28. září 2009. Podle článku 10 Ústavy ČR, „[v]yhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu.“ Ústavní soud musí tedy odpovědět na otázku: Je článek 2 písm. b) Volebního zákona v souladu s článkem 29 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením?
19. Úmluva vyjadřuje postoj, že skupina lidí s postižením není homogenní. Tito lidé jsou, podobně jako je to u populace každé země, jednotlivci, kteří se liší v potřebách, zájmech, přáních a schopnostech. V

rozporu se zněním Volebního zákona, který omezuje volební právo lidí s duševním nebo mentálním postižením, mezinárodní ochrana lidských práv je postavena na myšlence, že lidská práva nezávisěji na schopnosti člověka je vykonávat.

20. Na rozdíl od Volebního zákona, Úmluva uznává volební právo všech lidí s postižením. K tomu, aby byla zaručena rovná práva osob s postižením, Úmluva zavazuje státy k tomu, aby poskytly podporu člověku s postižením, který chce volit, ale potřebuje k tomu pomoc. Konkrétně Úmluva stanovuje povinnost státu, aby přijal *“odpovídající opatření, která by umožnila osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat”* (článek 12 odst. 3). Volební zákon neodpovídá tomuto závazku, naopak, znemožňuje vykonávat volební právo všem lidem s postižením zbavených způsobilosti k právním úkonům.
21. Článek 15 Úmluvy vyzývá k rovnosti a zákazu diskriminace. Překážka výkonu volebního práva pro všechny lidi zbavené způsobilosti k právním úkonům znamená diskriminaci z důvodu zdravotního postižení. Také ve Volebním zákoně neexistuje ustanovení, které by poskytovalo podporu lidem zbaveným způsobilosti k právním úkonům ve výkonu jejich volebního práva. To je podle názoru signatářů tohoto dopisu v rozporu s článkem 29 Úmluvy. Česká republika musí přijat *“veškerá příslušná opatření pro zajištění poskytování přiměřené úpravy”* (článek 5 odst. 3) včetně podpory při výkonu volebního práva, s cílem podpořit rovnoprávnost a odstranit diskriminaci lidí s postižením. Tím, že stát neposkytuje takovou podporu a přiměřené úpravy, lidé s postižením jsou podle současné české právní úpravy diskriminováni.

IV.3. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

22. Volební právo je zaručeno článkem 3 Dodatkového protokolu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Protokol 1“), který stanovuje, že:

Vysoké smluvní strany se zavazují konat v rozumných intervalech svobodné volby s tajným hlasováním za podmínek, které zajistí svobodné vyjádření názorů lidu při volbě zákonodárního sboru.

23. V rozhodnutí *Ždanoka proti Litvě*, Velký senát Evropského soudu pro lidská práva (dále jen “ESLP”) stanovil pravidla, jak by měly soudy vykládat článek 3 Protokolu 1.⁶ Tady ESLP řekl, že toto ustanovení se liší od ostatních práv vyjádřených v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a jejích protokolech, protože ukládá státu povinnost uspořádat volby, které zaručí svobodné vyjádření názoru lidu a výslovně nestanovuje samotné právo volit. ESLP odkázal na podklady k Protokolu 1 (*travaux préparatoires*⁷) a řekl, že je třeba vykládat článek v souladu s kontextem znění Úmluvy a stanovil, že článek 3 zahrnuje v sobě individuální práva, včetně práva volit a být volen.
24. V rozhodnutí *Ždanoka proti Litvě* ESLP zdůraznil, že při zkoumání souladu s článkem 3 Protokolu 1, je třeba se soustředit zejména na dvě kritéria: (i) jestli opatření je ukládáno svévolně nebo není proporcionální a (ii) jestli omezení zasáhlo do svobody projevu lidu. Podle názoru signatářů tohoto dopisu, oba případy před Ústavním soudem splnily negativní kritéria stanovená ESLP. Z toho důvodu,

⁶ *Ždanoka proti Litvě*, rozsudek Velkého senátu ze dne 16.3.2006, Stížnost č. 58278/00.

⁷ Sborník podkladů “*Travaux Préparatoires*”: *Official Report of the Consultative Assembly*, 1949, pp. 1235-1239).

překážka ve výkonu volebního práva stěžovatelů představuje porušení ustanovení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

IV.3.i. Arbitrárnost a nedostatek proporcionality

25. V České republice žije podle statistik Ministerstva vnitra přibližně 25, 000 lidí zbavených způsobilosti k právním úkonům. Jde o značný počet voličů, jejichž právo účastnit se voleb je popřeno. V běžné soudní praxi nedochází k tomu, že by soudy specificky posuzovaly schopnost volit v průběhu řízení o způsobilosti k právním úkonům. Neexistují žádná profesionální vodítka, směrnice nebo standardy, které by určovaly „schopnost“ volit. Jedná se o automatický důsledek pro všechny osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům. Bez rozdílu se vztahuje na všechny osoby ve vymezené „skupině“.
26. Analogickou situaci řešil ESLP ve věci *Hirst proti Spojenému království*⁸. Soud konstatoval, že britské orgány automaticky vyloučily všechny osoby ve výkonu trestu odnětí svobody z volebního procesu bez náležitého ohledu k relevantním skutečnostem jako je délka odsouzení nebo povaha a závažnost spáchaného trestného činu. Obecné, automatické a plošné omezení práva volit pro každého, kdo má určitý status – v tomto případě osob ve výkonu trestu odnětí svobody – soud uznal za skutečnost ležící mimo prostor pro uvážení (*margin of appreciation*) státu a konstatoval porušení čl. 3 Protokolu I.
27. V jiné věci, která se týkala způsobilosti k právním úkonům (ne však volebního práva), ESLP poukázal na současný trend odmítání statusového testu, podle kterého jsou lidé zbavováni základních práv pouze na základě skutečného nebo předpokládaného statusu, jako je např. postižení. V rozhodnutí ve věci *Shtukaturov proti Rusku*⁹, Soud uvedl, že přítomnost duševní poruchy, a dokonce i závažné duševní poruchy, nemůže být sama o sobě důvodem pro zbavení způsobilosti k právním úkonům. Soud dále zdůraznil, že národní právo nenabízelo řešení situace stěžovatele, které by bylo „šité na míru“, a z toho důvodu byla jeho práva omezena více, než je striktně vyžadováno.
28. V rozhodnutí *Shtukaturov proti Rusku* soud konstatoval, že zbavení způsobilosti k právním úkonům je málokdy proporcionalní. Naopak, takové opatření naplní podmínku rozumnosti pouze v neběžných a specifických situacích. Vyloučení celého spektra lidí s postižením z volebního procesu bez specifického posouzení duševních schopností volit, nemůže naplnit požadavky stanovené ESLP. Tento názor je v souladu se základním principem zdůrazněným soudem v rozhodnutí ve věci *Ždanoka*, že státy „by neměly vytvářet „skupiny“ lidí, kteří nemohou uplatňovat volební právo, neboť toto právo je tím přiznáno jen určité části populace.“¹⁰ Obdobně se vyjádřil ESLP ve věci *Aziz proti Kypru*, kdy uvedl, že státní politiky by „neměly vylučovat některé osoby nebo skupiny osob z participace na politickém životě země“.¹¹

IV.3.ii. Zásah do svobody projevu

⁸ *Hirst proti Spojenému Království* (číslo 2) [GC], stížnost č. 74025/01, rozsudek Velkého senátu ze dne 6. října 2005, paragraf 61, ECHR 2005-IX.

⁹ *Shtukaturov proti Rusku*, stížnost č. 44009/05, rozsudek ze dne 27. března 2008, paragraf 95.

¹⁰ Harris, D.J., O'Boyle, M., Bates, E.P. & Buckley, C.M. (2009). *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford, Oxford University Press, 2. vydání, s. 716.

¹¹ *Aziz proti Kypru*, rozsudek č. 69949/01 Velkého senátu ze dne 22. června 2004, paragraf 28.

29. ESLP uvedl, že „podmínky pro výkon volebního práva nesmí zmařit svobodu projevu lidu při výběru zákonodárců – jinými slovy, taková opatření nesmí být v rozporu s požadavkem zachovat integritu a efektivitu volebního procesu, jehož cílem je zjistit vůli lidu prostřednictvím univerzálního volebního práva“.¹² Signatáři tohoto dopisu mají za to, že integrita a efektivita volebního procesu by byla posilněná v případě, že by tento proces zahrnoval i lidi s postižením. Jejich vyloučení totiž ohrožuje hlavní princip moderních demokratických společností.
30. Pozitivní přínos v případě lidí s postižením je zdůrazněn v preambuli (n) Úmluvy OSN o právech osob s postižením, kde je zdůrazněn „význam, jaký má pro osoby se zdravotním postižením osobní nezávislost a samostatnost, včetně svobody volby“. Jiné ustanovení z preambule (m) vyzdvihuje rozmanitost lidí s postižením, která chybí, pokud tyto osoby nadále nemohou uplatňovat své právo volit. Toto ustanovení říká:

Uznávající hodnotu stávajícího a potencionálního přínosu osob se zdravotním postižením k celkovému prospěchu a rozmanitosti jejich společenství a věduce, že podpora plného užívání lidských práv a základních svobod osobami s postižením a jejich plné začlenění bude mít vliv na větší pocit jejich sounáležitosti a významné urychlení lidského, sociálního a hospodářského rozvoje společnosti a na odstranění chudoby.

31. Cílem Úmluvy je čelit historickému znevýhodnění lidí s postižením a jejich sociální, ekonomické, kulturní a politické neviditelnosti. Uznání politické rovnosti této populace vyžaduje rozšíření univerzálního volebního práva bez výjimky. Argument „omezených schopností“ byl v minulosti použit pro nepřiznání volebního práva domorodým obyvatelům, ženám a konkrétním etnickým skupinám. Po rozšíření volebního práva i na tyto skupiny v historickém vývoji je zřejmé, že tento argument je zastaralý a pouze garance volebního práva pro všechny osoby může toto omezení vyvrátit.

IV.4. Další právní dokumenty

32. Výbor ministrů Rady Evropy, který se skládá z ministrů zahraničí všech zemí sdružených v Radě Evropy se zabýval problémem způsobilosti k právním úkonům a volebního práva ve svém Doporučení z roku 1999. Evropský soud pro lidská práva považuje právě tento dokument za právní nástroj, který „definuje společný evropský standard“ v oblasti způsobilosti k právním úkonům.¹³ Princip č. 3 Doporučení, nadepsán „Maximální zachování způsobilosti“ uvádí:

[A] Ochranné opatření by dotčenou osobu zejména nemělo automaticky zbavovat práva volit (zdůrazněno MDAC), pořídit závěť, nebo souhlasit i odmítnout souhlas s jakýmkoli zákrokem v oblasti zdraví, stejně jako učinit rozhodnutí tam, kde to její způsobilost umožňuje.¹⁴

33. Začátkem roku 2009 přijalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy rezoluci o přístupu lidí s postižením k právům a zajištění uplatnění plné a aktivní účasti ve společnosti. Rezoluce se zvláště

¹² Ždanoka proti Litvě, *op cit*, paragraf 104.

¹³ Viz *Shtukaturov proti Rusku*, rozsudek č. 44009/05 ESLP ze dne 27. března 2008, paragraf 95.

¹⁴ Princip 3, Doporučení č. R(1999)4, „Principles concerning the legal protection of incapable adults“, přijaté Výborem Ministrů dne 23. února 1999.

dotýká těch osob, které byly zbavené způsobilosti k právním úkonům. Rezoluce vyzývá členské státy přijmout:

potřebné kroky pro zajištění toho, aby osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům nebyly zbavené rovněž základních práv (minimálně práva vlastnit majetek, pracovat, práva na rodinný život, práva uzavřít manželství, práva volit (zdůrazněno MDAC), založit nebo se připojit ke sdružení občanů, podávat právní podání a poříditi závěť), a v případě, kdy tyto osoby potřebují externí asistenci při výkonu těchto práv, je jim náležitá podpora poskytnuta, a to bez toho, že by jejich přání a úmysly byly měněny.¹⁵

34. Rada Evropy přijala jednomyslně v roce 2006 tzv. Akční plán k postižení pro roky 2006 – 2015, "Disability Action Plan 2006–2015"¹⁶. Tento Akční plán zdůrazňuje, že členské státy Rady Evropy by měly přijmout kroky pro zajištění toho, že:

Žádná osoba s postižením není vyloučena z práva volit a být volena pouze na základě svého postižení.¹⁷

35. V tomto přehledu mezinárodních standardů si dovoluujeme upozornit Ústavní soud ČR na oficiální názor pana Thomase Hammarberga, Komisaře pro lidská práva při Radě Evropy. Ve svém stanovisku věnovaném právům lidí s duševním postižením, které bylo zveřejněno dne 29. září 2009, uvádí:

Osoby s duševním a mentálním postižením by měly mít právo volit a být voleny. Ačkoliv toto právo jednoznačně garantuje Úmluva OSN o právech osob s postižením (čl. 29), v řadě evropských zemí lidem s postižením toto právo nenáleží. Zbavením nebo omezením způsobilosti k právním úkonům jsou jim tato práva rovněž upírána. To jenom dále zhoršuje jejich politickou neviditelnost.¹⁸

36. Tato část provádí přehled mezinárodních dokumentů, které jsou relevantní i pro Českou republiku a které demonstrují současný směr mezinárodního práva a mezinárodních politik. Závěrem lze dodat, že z výše uvedeného vyplývá, že v roce 2010 je překážka výkonu volebního práva založená na institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům neudržitelná.

V. Právo volit a jeho návaznost na způsobilost k právním úkonům

37. Lidská práva nezávisí na tom, zdali je člověk bude uplatňovat nebo jestli má k tomu vůbec schopnosti. Například svoboda projevu je důležitá pro všechny lidi, i když nemají zájem nebo nejsou schopni publikovat novinový článek. Podstatné v demokratických společnostech dále je, že každý člověk má

¹⁵ Článek 7.2, Rezoluce 1642 (2009) Parlamentního shromáždění Rady Evropy, přijatý dne 26. ledna 2009, dostupný na <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta09/ERES1642.htm> (dostupné 28. listopadu 2009).

¹⁶ Doporučení Rec(2006)5 Výboru Ministrů, Disability Action Plan to promote the rights and participation of people with disabilities in society for 2006-2015.

¹⁷ Článek 3.1.3(iii) Rady Evropy, Disability Action Plan, *op cit.*

¹⁸ Stanovisko Komisaře pro lidská práva při Radě Evropy, "Persons with mental disabilities should be assisted but not deprived of their individual human rights" 21. září 2009, dostupný na:

http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/090921_en.asp (dostupné 28. listopadu 2009).

právo na majetek i když žádný fakticky nemá, a že člověk má právo na práci i když si v současné době práci nehledá. Lze rovněž dovodit, že právo volit je dáno bez ohledu na schopnost člověka nebo jeho touhu toto své právo využít. V obou případech, které, Vážený soude, leží na Vašich stolech, stěžovatelé chtěli volit, ale nebylo jim to dovoleno a umožněno.

38. Existují určité obecné domněnky o způsobilosti lidí s psycho-sociálním nebo mentálním postižením právně jednat a rozhodovat se. Tyto domněnky jsou součástí stigma, kterému lidé s postižením každodenně čelí a které se projevuje i v diskriminačních právních předpisech. I z toho důvodu přijalo OSN Úmluvu o právech osob s postižením. Můžeme rozlišit tři argumenty, které ospravedlňují zásahy do volebního práva lidí s postižením: snaha státu zabránit (1) „iracionální“ volbě; (2) „nekompetentní“ volbě a (3) „zmanipulované“ volbě. V tomto dopisu si signatáři dovolují Ústavnímu soudu ČR předložit empirické důkazy i právní a morální argumenty, abychom vyvrátili mýty stojící v pozadí výše uvedených argumentů pro zásahy do volebního práva.

V.1. Snaha státu zabránit „iracionální“ volbě

39. Ve společnosti je rozšířen názor, že lidé s duševním nebo mentálním postižením žijí mimo realitu. Tvrdí se, že dělají nerozumná rozhodnutí a jejich iracionalita se tak může přenést i do volebních urn. Předpokládá se, že v demokratických státech jsou volební postupy od nebezpečí iracionální volby uchráněny v tom smyslu, že se na volbě účastní informovaní a rozumní voliči. největší obavou je, že by došlo k narušení samotné demokracie, pokud by „blázní“ mohli volit.
40. Skutečností je, že většina odevzdaných volebních hlasů je směsicí racionality a iracionality. Bylo by nemožné – abychom nepoužili výraz nepřipustné – zjišťovat způsob rozhodování voličů s cílem vyloučit hlasy, které byly částečně nebo zcela založeny na iracionálním základě. Takové zkoumání by jistě poškodilo svobodu volby a negativně by dopadalo na úroveň politické účasti. Skutečnost, že žádný systém takovou podmínku nezná, poukazuje na to, že zavedení takového opatření by dramaticky ohrozilo integritu politického procesu. Je jasné, že setrvávající omezování osob s postižením ve výkonu volebního práva pouze na základě jejich statusu nebo na základě předpokládaného vyššího stupně iracionality, je spíše přežitkem z minulosti než logickou úvahou.

V.2. Snaha státu zabránit „nekompetentní“ volbě

41. Za touto snahou lze nalézt předpoklad, že lidé zbavení způsobilosti k právním úkonům mají snížený intelekt a tím i schopnost rozhodovat se.
42. Empirické výzkumy dokazují, že schopnost lidí s duševním nebo mentálním postižením rozhodovat se je mnohem vyšší, než se původně předpokládalo. Několik studií například dokázalo, že mnoho lidí s postižením je schopno udělit informovaný souhlas a demonstrovat vzhled do různých situací.¹⁹

¹⁹ K otázce způsobilosti lidí s duševním a mentálním postižením se vyjadřují například tyto publikace: Grisso, T., Appelbaum, P.S. (1995). The MacArthur Treatment Competence Study. III. Abilities of Patients to Consent to Psychiatric and Medical Treatments. *Law and Human Behavior*, 19(2), pp. 149-174; Appelbaum, P.S., Grisso, T., Frank, E., O'Donnels, S. (1999). Competency of depressed patients for consent to research. *American Journal of Psychiatry*, 156, pp. 1380-1384; Vollman, J. (2003). *Comparison of competency measured by clinical judgement and MacCAT-T*. Hand outs at the EPPIC conference, University of Birmingham; Okai, D. and Owen, G., McGuire, H. (2007). Mental capacity in psychiatric patients; systematic review. *British Journal of*

Z jiných výzkumů vyplývá, že lidé rozumí více ,pokud jsou jim informace zpřístupněny v různých formátech (např. vizuálně), v lehce srozumitelném jazyce nebo někým, koho znají.²⁰

43. Neexistuje test pro posouzení „schopnosti volit“. Pokud je záměrem státu omezit volební právo pouze na osoby, které jsou schopné „čistě“ racionálních rozhodnutí a mají vysoký stupeň politického vědomí, musí být určeno, jak bude stát tuto skupinu identifikovat. Jak bude takový test vypadat? Odpověď na tuto otázku neexistuje. Proto by mělo platit, že plně rozvinutá demokracie umožňuje všem občanům na rovném základě participovat na politickém životě.

V.3. Snaha státu zabránit „zmanipulované“ volbě

44. Rovněž lze vysledovat obecné předpoklady, že lidé s postižením a zejména lidé s mentálním postižením jsou snáze ovlivnitelní názory jiných a že je nemožné, aby právo takovým manipulacím zabránilo. Oba argumenty jsou nesprávné.
45. V pluralitní demokracii jsou všichni občané vystaveni širokému spektru názorů a nijak nelze garantovat, že nejsou ovlivněni někým jiným. Nikdo z nás není skutečně nezávislý nebo samostatný, všichni lidé jsou vzájemně na sobě více či méně závislí (tzv. interdependence). I když právo může založit určité záruky na ochranu společnosti před manipulativními skupinami nebo jedinci, je pravdou, že vždy bude společnost do určité míry ovlivněna osobami, které rozhodují, a autoritami, které drží v rukou moc.
46. Právo volit a otázka rovnosti hlasů bez ohledu na inteligenci, pohlaví, sociální status, vzdělání nebo jiné charakteristiky voličů je základním principem legitimacy moci v liberálních demokraciích. Moc je závislá od vůle lidí. Žádná moc nemá právo zpochybňovat platnost volby, pokud byla učiněna zákonem předpokládaným způsobem. Je zřejmé, že volba je vždy ovlivněna celou řadou osobních, kulturních nebo jiných faktorů. Většinu voličů manipulují různé kampaně²¹, které tak tvoří nedílnou součást demokratického volebního procesu. Každá volba přece vyjadřuje určité preference.

VI. Srovnávací právní analýza

47. V předchozí části jsme shrnuli příslušné mezinárodní právní předpisy a normy, dále jsme představili a vyvrátili mýty o lidech s postižením, a nyní poukážeme na pozitivní příklady zemí, které neomezují volební právo osob se zdravotním postižením. Mnoho zemí má zákony, které zaručují právo volit osobám s mentálním nebo duševním postižením. Volební právo osob se sníženou způsobilostí není omezeno například v Nizozemí, Švédsku, Spojeném království, nebo Jižní Africe. K významné reformě práva došlo také k v Kanadě a Spojených státech. Tato část dopisu má za cíl představit Ústavnímu soudu alternativní a fungující systémy.

VI.1. Nizozemí

Psychiatry, 191, pp. 291-297; Cairns, R., Maddock, C., Buhanan, A. et al. (2005). Prevalence and predictors of mental incapacity in psychiatric in-patients. *British Journal of Psychiatry*, 187, pp. 379-385.

²⁰ Wong, J.G. (2000). Improvement of decision making abilities. *Psychological Medicine*, 30, pp. 295-300.

²¹ Rosenberg, S., McCafferty, P. (1987). "The image and the vote. Manipulating voter's preferences." *Public Opinion Quarterly* 51, 31-47.

48. V roce 2003 Legislativní oddělení Státní rady rozhodlo, že ustanovení z roku 1983, které zbavuje volebního práva osoby, které byly zbaveny způsobilosti a mají opatrovníka ("curatele") z důvodu jejich duševního nebo mentálního postižení (čl. 54 odst. 2 Ústavy) je v rozporu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech.²² Podobné omezení neexistuje ani u jiných druhů opatrovnictví podle občanského práva ("bewindvoering" zaměřené na ochranu majetku a finanční zájmy osoby, a "mentorschap" zaměřené na chránit zájmy lidí, pokud jde o péči a ošetření).
49. Na základě tohoto rozhodnutí došlo v roce 2008 ke změně ústavy. Omezující ustanovení bylo vypuštěno z Ústavy, v důsledku čehož se jedinci s mentálním či duševním mohou těšit z práva volit na rovnoprávném základě s ostatními.

VI.2. Slovinsko

50. Ve Slovinsku řešil právo volit slovinský Ústavní soud, který v roce 2003 zkoumal, zda požadavky zákona o volbách do slovinského parlamentu, zákona o prezidentských volbách a zákona o místních volbách, jež umožňovaly volit pouze osobám s plnou právní způsobilostí, jsou v souladu s ústavou. Ústavní soud prohlásil, že "schopnost vykonávat volební právo je nemožné srovnávat se způsobilostí k právním úkonům", a rozhodl, že výše uvedené volební zákony a ustanovení jsou protiústavní.²³
51. Ústavní soud také rozhodl, že s ohledem na lidi s duševním postižením, by měl zákon stanovit zvláštní postup, který by v každé konkrétní situaci určil, zda je osoba schopna pochopit význam voleb (Úřední věstník RS, no. 73/ 29. červenec 2003, s. 11212). Ústavní soud dal vládě a parlamentu šest měsíců na to, aby změnil volební zákony tak, aby byly v souladu s nálezem. Vzhledem k tomu, že parlament nepodnikl ve věci žádné kroky, rozhodnutí Ústavního soudu vstoupilo v účinnost automaticky po uplynutí šesti měsíců, a to dne 29. ledna 2004. Od tohoto dne může 3 700 osob se zdravotním postižením hlasovat.

VI.4. Švédsko

52. Švédsko vypracovalo systém, který spíše posiluje než odebrává způsobilost člověka k sebeurčení, čímž nadvázalo na současný trend v právu lidí s postižením. Obavy z pokračující marginalizace osob se zdravotním postižením a strach z jejich další stigmatizace vedly Švédsko k úplnému zrušení systému opatrovnictví pro dospělé.²⁴ To bylo nahrazeno dvěma systémy zaměřenými na podporované rozhodování: systémy "mentora" (*god man*) a "splnomocněnce" (*forvaltare*).²⁵ Systém mentora, který je méně restriktivní, je využíván u většiny lidí. Tento systém zajišťuje, že mentor působí jako podpůrce.²⁶ V obou systémech si dospělý zachovává právo volit.²⁷

²² Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State 29 October 2005, *LJN AM5435*, available on-line at: www.rechtspraak.nl (last accessed 5 December 2009).

²³ Official Journal of RS, no. 73/29 July 2003, p. 11212-11216.

²⁴ Herr, S. (2003). Self-Determination, Autonomy, and Alternatives for Guardianship. In Herr, S., Gostin, L., and Koh, H. (Eds.). *The human rights of persons with intellectual disabilities: Different but equal*. Oxford, Oxford University Press, s. 429-452.

²⁵ Föräldrabalk (Children and Parents Code) Swedish Code of Statutes SFS 1949:381, Chapter 11, sections 4 and 7.

²⁶ Odlöv, T. (2005). Ställföreträdare för vuxna – Kamrer eller handledare? (Guardian of Incapable Adults – Accountant or Supervisor?), Stockholm, Jure Förlag, s. 189- 191 and 232-234.

²⁷ Herr, S. (2003), op cit, p. 435.

VI.5. Velká Británie

53. Zákon o zastoupení lidu (Representation of the People Act) z roku 2000 rozšířil volební právo na lidi, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody anebo hospitalizováni v psychiatrických léčebnách. Pacienti s dlouhodobým pobytem v nemocnici mohou být zapsáni do seznamu voličů pod adresou nemocnice, nebo jakékoli jiné domácí adresy. Zákon o duševím zdraví (Mental health act) z roku 2000 určil, že psychiatrickí pacienti, kteří chtějí volit, tak mohou učinit pouze poštou nebo pomocí zástupce, kromě pacientů, kteří jsou schopni dostavit se do volební místnosti, a kteří tak mohou volit přímo v místě voleb.²⁸ Ve velké británii neexistuje žádný jiný právní předpis, který by nějak omezoval volební právo osob se zdravotním postižením.

VI.6 Jihoafrická republika

54. Článek 19 odst. 3 Ústavy Jihoafrické republiky (1996) zaručuje každému dospělému občanu právo volit a být zvolen do veřejné funkce, a je-li člověk zvolen danou funkcí pak vykonávat. Článek 9 odst. 3 Ústavy dále zakazuje státu "nespravedlivě diskriminovat přímo nebo nepřímo každého z různých důvodů", včetně zdravotního postižení. Podle článku 39 odst. 2 Volebního zákona z roku 1996 stát poskytne pomoc při výkoně volebního práva každému, kdo o něj požádá. Jedinou výjimkou týkající omezující volební právo lidí s postižením je článek 47 odst. 1 Ústavy, který říká, že osoby "nezdravé mysli" se nemohou stát se členy Národního shromáždění, i když stále mohou volit ve volbách.

²⁸ Representation of the People Act 2000, Schedule 4, para 2(6).

VII. Závěr

Tento dopis Amicus curiae se snaží poskytnout Ústavnímu soudu přehled relevantního mezinárodního práva a jurisprudence. Srovnávací analýza dále poukazuje na dobrou praxi zemí, které prošly právními reformami a které zrušily omezení volebního práva pro lidi s mentálním nebo duševním postižením. Cílem tohoto dopisu je pomoci Ústavnímu soudu při rozhodování v případech pana _____ a pana _____, případy se zvláštním významem vzhledem k tomu, že je to poprvé, kdy se Ústavní soud zabývá interpretací Úmluvy OSN o právech osob s postižením.

Signatáři tohoto dopisu uctivě žádají Ústavní soud, aby vzal v úvahu následující doporučení při rozhodování v těchto dvou případech:

- Mezinárodní právo, kterým je Česká republika vázána, zejména Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Úmluva OSN o právech osob s postižením, hovoří jasně, že lidé s postižením mají užívat zákonných práv a svobod na rovnoprávném základě s ostatními.
- Plošné opatření, které omezuje celou skupinu lidí, jako jsou osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, nejspíš nesplňuje podmínky proporcionality zakotvené v Evropské úmluvě o lidských právech.
- Omezení volebního práva osob s mentálním nebo duševním postižením je vždy diskriminační a nemůže být odůvodněné možností úpravy volebního procesu vnitrostátními orgány.
- Česká republika je vázána Úmluvou OSN o právech osob s postižením a má povinnost zrušit zákony, které odepírají výkon volebního práva osobám se zdravotním postižením.
- České právo by mělo poskytovat pomoc při uplatňování politických práv, jak vyplývá z článku 29 Úmluvy OSN o právech osob s postižením.

VIII: Příloha 1: Kontaktní údaje a informace o signatářích

- **Dr. Michael Bach, Vice-president, Canadian Association for Community Living**

Přes více než 20 let se Michael Bach věnuje výzkumu práva, politik a programů v Kanadě a na mezinárodním poli, zvláště toho, jak docílit úplného začlenění a posílení lidských práv osob s postižením. V této oblasti také napsal řadu publikací, nejnověji vyšla jeho kniha *The Journey to Inclusive Education in the Indian Sub-Continent*, kterou napsal spolu s Mithu Alurem a jenž vyšla v nakladatelství Routledge Press. Michael Bach obdržel Ph.D. v oboru sociologie a studia o rovnosti na Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto. Jeho dizertace přezkoumává a kritizuje obvyklý závěr, že osoby s duševním onemocněním jsou zároveň také nesvéprávé.

Canadian Association for Community Living je národní organizací čítající 40,000 členů, 400 asociací komunitního života vedených místními rodinami a 13 oblastními asociacemi. Její misí je zlepšit lidská práva, občanství a plné začlenění lidí s duševním postižením. Organizace byla založena v roce 1958 a od té doby je ve společnosti hnací silou na poli inkluze a lidských práv osob s duševním postižením. Dociluje toho především skrze veřejné uvědomění, posílení vedoucích rolí rodin, partnerství v komunitách, a dále skrze výzkum, informace a politický dialog.

Adresa: Canadian Association for Community Living, Kinsmen Building, York University, 4700 Keele St, North York, ON, M3J 1P3. Telefon: 416 661 961. Fax: 416 661 5701. Email: mbach@cacl.ca. Web: www.cacl.ca.

- **Prof. Peter Bartlett, Professor práva duševního zdraví, University of Nottingham, Spojené Království**

Peter Bartlett je profesorem v oboru právo duševního zdraví na Právnické fakultě University of Nottingham. Je spoluautorem a autorem řady publikací, například *Blackstone's Guide to the Mental Capacity Act 2005* (Oxford University Press, 2nd ed., 2007), *Mental Health Law: Policy and Practice* (Oxford University Press, 3rd ed., 2008), *Principles of Mental Health Law* (Oxford University Press, forthcoming 2010), and *Mental Disability and the European Convention on Human Rights* (Brill/Martinus Nijoff, 2006).

Adresa: Nottinghamshire Healthcare NHS, School of Law, University of Nottingham, Nottingham NG7 2RD, United Kingdom. Telefon: +44 [0]115 951-5709. Email: Peter.Barlett@nottingham.ac.uk.

- **Center for Human Policy, Law, and Disability Studies, Syracuse University, New York, USA**

Center for Human Policy, Law and Disability Studies (Centrum pro lidskou politiku, právo a studia o postižení, CHPLDS) je jedním z prvních univerzitních multidisciplinárních středisek zabývajících se zdravotním postižením na světě. Bylo založeno v roce 1971 jako Centrum pro lidskou politiku a později se rozšířilo o právo a studia o postižení a tak se stalo multidisciplinární sítí akademických programů, výzkumných center, studentských organizací a členů fakult, jejichž výzkum, výuka a advokacie směřuje k prosazení práv osob s postižením na místní, národní a mezinárodní úrovni. CHPLDS také zajišťuje magisterské a doktorandské programy, kde se rozebírá tematika postižení a nahlíží se na něj jako na

hodnotný aspekt diverzity ve společnosti. Toto centrum je řízeno profesory Arlene Kanter a Steve Taylorem z právnické a pedagogické fakulty.

Adresa: Center on Human Policy, Law, and Disability Studies, Syracuse University, Syracuse, NY 13210. Website: <http://disabilitystudies.syr.edu/>.

- **Prof. Luke Clements, Professor and ředitel, Centrum pro zdravotní a sociální právo, Právnická fakulta Cardiff University, Wales, a solicitor u Nejvyššího Soudu Anglie a Walesu**

Profesor Clements má za sebou řadu publikací o lidských právech a rovnosti, například *Disabled People and the Right to Life* (2008) Oxford: Routledge; *Disabled People and European Human Rights*; (2003) Bristol: Policy Press and *European Human Rights: Taking a case under the Convention* (1999 and 1994) London: Sweet & Maxwell. Prof. Clemens pracoval jako poradce, solicitor a konzultant Evropské komise a Soudu pro lidská práva v mnoha případech.

Adresa: Cardiff Law School, Museum Avenue, Cardiff CF10 3AX, United Kingdom. Telefon: +44 02920874 360. Email: clements@cf.ac.uk. Website: <http://www.law.cf.ac.uk/chscl/>.

- **Prof. Theresia Degener, Protestantská univerzita aplikovaných věd v Bochum, Německo, ředitelka Centra pro právo a politiku postižení na Univerzitě ve Western Cape, Belleville/Kapské město, Jižní Afrika**

Profesorka Theresia Degener vyučuje právo a studia o postižení na Protestantské univerzitě aplikovaných věd v Bochum a je spolu-ředitelkou Centra pro právo a politiku postižení na Právnické fakultě Univerzity ve Western Cape, Belleville/Kapské město, Jižní Afrika. Angažuje se také v The Harvard Law School Project on Disability, kde má spoluedoucí roli.

Adresa: Hochschule Bochum, Lennerhofstr. 140, D-44801 Bochum, Germany, Telefon: +49 (0)234 32-202. Fax: +49 (0)234 14312. Email: degener@efh-bochum.de. Website: <http://www.hochschule-bochum.de/>.

- **Prof. Amita Dhanda, Profesorka práv a ředitelka Centra pro studia zdravotního postižení, NALSAR Právnická Univerzita, Hyderabad, Indie**

Profesorka Dhanda rozáhle publikovala o právech lidí s postižením a ve své knize *Legal Order and Mental Disorder* rozpracovala lidskoprávní důvody, proč uznat politická práva osobám s psychosociálním (duševním) postižením. V současnosti se zabývá psaním sborníku pro Vysokého komisaře pro lidská práva se sídlem v Ženevě o právní způsobilosti zakotvené v Úmluvě OSN o právech osob s postižením.

Centrum pro studia zdravotního postižení na NALSAR Univerzitě v Hyderabadu v Indii bylo založeno v roce 2008 za účelem zprostředkování právní znalosti o věcech týkajících se postižení, vytváření lidskoprávního diskurzu o tematické postižení, advokacie za práva osob s postižením, hledání porozumění občanské společnosti pro práva osob s postižením, a dokumentace aktuálního vývoje na poli práva a politiky postižení. Odbornost a úroveň centra je hodnocena jak vládními tak nevládními skupinami. Z

tohoto důvodu bylo toto Centrum pověřeno Národní Radou k vypracování návrhu na změnu zákonů tak, aby byly v souladu s Úmluvou OSN o právech osob s postižením. Centrum je také autorem Stanoviska k právům osob s postižením v Indii, jež bylo zpracováno pro konzorcium občanských a neziskových organizací.

Adresa: NALSAR University of Law, Justice City, Shameerpet, Rangareddy District Hyderabad 500012, AP, India. Telefon: 91-8418-245160. Fax: 91-8418-245161. Email: amitadhanda@gmail.com.

- **Prof. Robert D. Dinerstein, Profesor práv a ředitel klinického programu a ředitel Právnícké kliniky pro oblast zdravotního postižení na Americké univerzitě, Washingtonské fakulty práv, USA**

Robert D. Dinerstein je profesor práva, ředitel klinického programu a ředitel právnícké kliniky pro oblast zdravotního postižení na Americké univerzitě, Washingtonské fakultě práv. Je autorem mnoha publikací a prezentací týkajících se práv osob s postižením (zejména duševního postižení), mentálního postižení a systému trestního soudnictví, problémů informovaného souhlasu, opatrovnictví pro osoby se zdravotním postižením, mezinárodních lidských práv a zdravotního postižení, a dalších témat. Profesor Dinerstein pracoval ve Výboru prezidenta o mentálním postižením (přejmenovaného na Prezidentský výbor pro osoby s duševním postižením, *President's Committee for People with Intellectual Disabilities*) od roku 1994-2001 a v roce 1992 byl členem Clintonova týmu transformace, divize občanských práv. Prof. Dinerstein je bývalým prezidentem Divize právního procesu a advokacie Americké asociace pro mentální retardaci (nyní Americké asociace pro duševní a mentální postižení, *American Association on Intellectual and Developmental Disabilities*). Jeho mezinárodní práce v oblasti práva postižení a klinického právního vzdělávání ho mimojiné zavedla do Argentiny, Kanady, Chile, Číny, Kolumbie, Ghany, Peru, Maďarska, Izraele, Malawí, Polska, Černé Hory, Japonska, Slovinska a Jižní Koree. Pracoval také jako konzultant pro Světovou zdravotnickou organizaci (WHO) a její iniciativu v oblasti legislativy a duševního zdraví a lidských práv v rámci Rozvojové agentury pro duševní zdravotní politiku a služby. Profesor Dinerstein je signatářem Montrealské deklarace o duševním postižením (říjen 2004) a právního stanoviska k článku 12 Úmluvy OSN. Je uveden v "Kdo je kdo" v Americe.

Adresa: American University, Washington College of Law, 4801 Massachusetts Avenue, NW, Washington, DC 20016. Email: rdiners@wcl.american.edu. Website: www.wcl.american.edu.

- **European Disability Forum (EDF)**

European Disability Forum (EDF) je evropská zastřešující organizace, která zastupuje zájmy 65 milionů občanů se zdravotním postižením v Evropě. Členy v EDF jsou například národní zastřešující organizace osob se zdravotním postižením ze všech zemí EU, stejně tak evropské nevládní organizace zastupující různé druhy zdravotního postižení, či organizace a jednotlivci zabývající se problematikou zdravotního postižení. Posláním Evropského fóra zdravotně postižených je zajistit lidem se zdravotním postižením plný přístup k základním lidským právům prostřednictvím jejich aktivní účasti v politice rozvoje a implementace v Evropě. EDF má participační status u Rady Evropy a je akreditováno u ECOSOC OSN.

Adresa : Forum Européen des Personnes Handicapées, rue du Commerce - Handelstraat 41 1000 Brussels, Belgium. Telefon: +32 2 2865181. Fax: +32 2 2824609. Email: carlotta.besozzi@edf-feph.org. Website: www.edf-feph.org.

- **The European Network of (ex-) Users and Survivors of Psychiatry**

The European Network of (ex-) Users and Survivors of Psychiatry (Evropská síť (ex-) uživatelů a přeživších psychiatrie, ENUSP) je jedinou nezávislou sítí na evropské úrovni pod vedením osob které prošly psychiatrií a s ní spojených služeb na evropské úrovni. Naši členové jsou národní a regionální organizace a jednotlivci z 39 zemí, které spojuje boj za lidská práva a sebeurčení. ENUSP je evropskou odnoží světové sítě WNUSP. Kromě udržování evropské podpůrné sítě, v posledních devatenácti letech ENUSP bojovalo a vedlo kampaně za ukončení diskriminačního a hrubého zacházení s uživateli a přeživšími psychiatrie a za rozvinutí dostupných alternativ k psychiatrické, ústavní a nemocniční péči. Naše úsilí pomáhá odhalit donucovací psychiatrické praktiky a zařadit je do hlavní problematiky lidských práv, která musí být řešena pomocí změn veřejného práva a politiky. ENUSP zastává konzultační roli u EU, OSN, WHO a dalších významných veřejných a neziskových organizací.

Adresa: European Network of (ex-) Users and Survivors of Psychiatry, Zabel-Krüger-Damm 183, D-13469 Berlin, Germany. Telefon: +49 30 8596 3706. Email: debra.shulkes@gmail.com. Website: www.enusp.org.

- **Harvard Law School Project on Disability, Cambridge, USA**

Project Harvardské právnické fakulty zaměřený na zdravotní postižení (HPOD) je zaměřen na podporu lidských práv osob s postižením na celém světě. Umožňuje všem lidem, aby využili Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením a tím plně rozvíjeli spravedlivou společnost. HPOD podporuje rozvoj občanské společnosti zahrnující osoby s postižením, připravuje nové právní předpisy a politiky, poskytuje právní poradenství a školení v oblasti lidských práv pro osoby se zdravotním postižením, pro jejich zájmové organizace, nevládní organizace, národní instituce pro lidská práva a vlády. Dále umožňuje rozvoj inkluzivních praktik. Jako globální právní a politické centrum pro postižení se HPOD angažuje ve výuce a průkopnických výzkumech práv týkajících se postižení.

Adresa: Harvard Law School Project on Disability, 1563 Massachusetts Avenue, Pound Hall 423, Cambridge, MA 02138, USA. Email: info@hpod.org.

- **Prof. Aart Hendriks, Profesor práva, Leiden University, Právnická fakulta a lékařské centrum, Univerzita v Leidenu, Nizozemí**

Profesor Aart Hendriks je profesorem zdravotního práva na Univerzitě v Leidenu, Nizozemí, a členem několika mezinárodních organizací pro lidská práva. Slouží jako poradce v oboru zdravotního práva a je členem četných výborů, jako je Fórum zdravotního managementu v Leidenu, Nizozemská zdravotní rada v Haagu, Vládní výbor pro práva pacientů v Haagu, Poradní výbor pro Královskou holandskou lékařskou asociaci (KNMG) v Utrechtu, a skupina odborníků na genetické testování a pojištění Rady Evropy ve Štrasburku. Profesor Hendriks je autorem a spoluautorem více než 300 národních a mezinárodních publikací o otázkách lidských práv, práv pacientů, zdravotního práva, práva menšin,

genetiky, lékařských experimentů s lidmi, rovnosti pohlaví, HIV/AIDS, či evropské integrace východní Evropy.

Adresa: Faculty of Law, Institute of Public Law, PO Box 9520, 2300 RA Leiden, the Netherlands, Telefon: + 31. 71. 527 7713. Email: aarthendriks@planet.nl. Website: <http://www.law.leidenuniv.nl>.

- **Human Rights Law Centre, Univerzita of Nottingham, Spojené Království**

Human Rights Law Center (Centrum lidských práv) je zavázáno k podpoře a ochraně lidských práv a zavedení a posílení právního systému na celém světě. Vykonává svou práci prostřednictvím výzkumu, vzdělávání, publikací a budování kapacit. Spolupracuje s vládami, mezivládními organizacemi, akademií, studenty a občanskou společností. V minulosti zavedlo a rozvinulo programy na celém světě.

Středisko je spolu řízeno profesorem Davidem Harrisem a profesorem Michaelem O'Flahertym a má podporu 51 akademiků a členů Právnické fakulty Univerzity v Nottinghamu a dále mezinárodní sítě členů a příznivců. Naše internetová stránka poskytuje informace o novinkách, akcích, výzkumu, projektech a možnostech, jak se zapojit do naší práce.

Adresa: University Park, Nottingham, NG7 2RD. Telefon: +44 (0) 115 846 6309, +44 (0) 115 846 6309. Fax: +44 (0) 115 846 6579. Email: Michael.Oflaherty@nottingham.ac.uk, david.harris@nottingham.ac.uk. Website: <http://www.nottingham.ac.uk/hrlc/index.aspx>.

- **Maďarská asociace pro osoby s mentálním postižením (ÉFOÉSZ)**

Maďarská asociace pro osoby s mentálním postižením (ÉFOÉSZ) byla založena v roce 1981. ÉFOÉSZ je národní zastřešující orgán organizací zabývajících se péčí a rehabilitací osob s duševním postižením v Maďarsku. V současné době naše sdružení představuje 50 členských organizací, 26 místních poboček a 22 000 individuálních členů po celé zemi. Řídíme a administrujeme také 9 komunitních programů a domovů. Pracujeme s lidmi a pro lidi s mentálním postižením a jedním z našich hlavních cílů je podpořit lidi s mentálním postižením tak, aby měli stejná práva a rovné příležitosti jako ostatní a aby mohli žít jako aktivní a plnohodnotní členové společnosti.

Adresa: 17 Lónyai utca, 1085 Budapest, Maďarsko. Telefon: +36-1-411-1356, +36-1-411-1357. Email: efoesz@efoesz.hu. Web: www.efoesz.hu.

- **Inclusion Europe**

Inclusion Europe je zastřešující nezisková organizace, která bojuje za práva a zájmy lidí s mentálním postižením a jejich rodin v celé Evropě. Respekt, solidarita a začlenění jsou základními hodnotami sdílenými všemi členy našeho hnutí lidí a pro lidi s duševním postižením a jejich rodinami. Inclusion Europe koordinuje aktivity v mnoha evropských zemích, včetně konferencí, pracovních skupin a výměnných setkání. Vyjadřuje se k navrhovaným evropským politikám a poskytuje informace o potřebách lidí s duševním postižením. Inclusion Europe poskytuje rady a doporučení Evropské Komisi a

členům Evropského Parlamentu ohledně problematiky zdravotního postižení. Inclusion Europe také aktivně bojuje za dodržování a realizaci práv osob s duševním postižením, a podporuje dodržování Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením.

V prosinci 2009 začala Inclusion Europe projekt na zlepšení přístupu k volbám do Evropského Parlamentu pro lidi s duševním postižením. Projekt analyzuje současnou právní situaci v členských státech EU, co se týče dostupnosti hlasování pro lidi s mentálním postižením a posoudí účast této skupiny občanů ve volbách do Evropského Parlamentu. Doporučení a osvědčené postupy, které budou vyvinuty na základě tohoto projektu, mají za cíl umožnit více lidem s mentálním postižením v Evropě volit v evropských volbách a plně vykonávat svá politická volební práva. Kontaktujte nás, pokud máte zájem o další informace.

Adresa: Galeries de la Toison d'Or, 29 Chaussée d'Ixelles #393/32, B-1050 Brussels, Belgie. Telefon: +32-2-502 28 15. Fax : +32-2-502 80 10. Email: k.ward@inclusion-europe.org. Website: www.inclusion-europe.org.

- **Inclusion International**

Inclusion International je celosvětová federace rodinných organizací zasazující se o lidská práva lidí s duševním postižením na celém světě. Inclusion International porozazuje práva osob s mentálním postižením tím, že podporuje naše členy a bojuje na globální úrovni. Inclusion International má poradní status u OSN a úzce spolupracuje s jejími orgány jako je UNESCO, UNICEF a Světová zdravotnická organizace. Inclusion International byla aktivním účastníkem během jednání o Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením, a nyní se snaží prosazovat naplňování a monitorování této úmluvy.

Adresa: Inclusion International, KD.2.03 University of East London 4-6, University Way, Docklands Campus, London E16 2RD, United Kingdom. Telefon: 44 20 8223 7709. Fax: 44 208 2236081. Email: dianer@cacl.ca. Website: www.inclusion-international.org.

- **Prof. Arlene Kanter, Profesorka právnické fakulty a ředitelka oboru Právo a politika postižení na Právnické fakultě Syracuse University, a spolu-ředitelka Center on Human Policz, Law, and Disabilitz Studies, Syracuse University, Syracuse, NY, USA**

Profesorka Kanter je mezinárodně uznávanou odbornicí na domácí a mezinárodní zákony o postižení. Pracovala s Organizací spojených národů na přípravě Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. Spolupracuje s několika zeměmi na rozvoji jejich právních předpisů a politik týkajících se osob s postižením, zejména na Blízkém východě. Arlene Kanter je spoluautorkou právní sbírky případů o mezinárodním a srovnávacím právu mentálního postižení na světě a rozsáhle přednáší po celém světě. Napsala také řadu článků o právech osob s postižením, rovněž o jejich právu účastnit se voleb a hlasovat. V letech 2009-10 obdržela Fulbrightovo stipendium a vyučovala na Tel Aviv University v Izraeli. V USA založila první program na právnické fakultě, který je zaměřen jak na právo tak politiku postižení a jež umožňuje obdržet společný titul v oboru práva a studia o postižení studie. Je také spolu-ředitelkou Centra pro lidskou politiku, právo a studia o postižení studia (CHPLDS) na Syracuse University.

Adresa: Disability Law and Policy Program, Syracuse University, College of Law, Syracuse, NY, U.S.A., 13244-1030. Telefon: 001 315-443-9551. Email: kantera@law.syr.edu. Website: <http://www.law.syr.edu/faculty/facultymember.aspx?fac=72>.

- **Anna Lawson, Profesorka, University of Leeds, Leeds, Spojené Království**

Anna Lawson je profesorkou na Právnické fakultě Univerzity v Leeds. Jejím hlavním zájmem je výzkum diskriminace zdravotně postižených a lidských práv - téma, o kterém vyučuje a široce publikovala. Působí jako odborný poradce organizací jako je Komise Spojeného Království pro práva osob s postižením, Evropské fórum zdravotně postižených a Evropská unie nevidomých. V současné době je ve správní radě Centra advokacie duševně postižených (MDAC) a Královského národního institutu pro nevidomé a zrakově postižené osoby.

Adresa: School of Law, 20 Lyddon Terrace, University of Leeds, Leeds, LS2 9JT, UK. Telefon: +44 (0) 113 343 5033. Fax: +44 (0) 113 343 4400. Email: A.M.M.Lawson@leeds.ac.uk. Website: <http://www.law.leeds.ac.uk>.

- **Prof. Bernadette McSherry, Profesorka právnické fakulty, ředitelka projektu Přehodnocení zákonů o duševním zdraví na Monash University, Austrálie, a členka Australské federální rady pro výzkum**

Project Australské federální rady pro výzkum s názvem Přehodnocení zákonů o duševním zdraví má za cíl rozvíjet výzkum v oblasti právních předpisů o duševním zdraví a funguje již pět let. Hlavním cílem tohoto výzkumného programu je zkoumat úlohu, jakou mají a měli by mít zákony při zlepšování přístupu k optimální péči o duševní zdraví a při udržování dobrého duševního zdraví. Program spojuje odborníky na duševní zdraví z řady oborů, jakož i zástupce spotřebitelů, kteří se snaží vyvinout modelové zákony jak pro občanskou angažovanost osob s vážným duševním onemocněním tak pro odsouzené duševně nemocné pachatele. Profesorka McSherry má za sebou řadu publikací v oblasti práva duševního zdraví a trestního práva a působí jako konzultant vlády v Austrálii. Je také právní členkou Odvolacího výboru pro duševní zdraví ve Viktorii a Odvolacího výboru pro psychochirurgii ve Viktorii.

Adresa: Faculty of Law, Building 12, Monash University, Clayton 3800 Australia. Telefon: 613-9905-3353. Fax: 61-3 9905 5305. Email: Bernadette.McSherry@law.monash.edu.au.

- **Mental Disability Advocacy Center (MDAC)**

Centrum advokacie duševně postižených (MDAC) je mezinárodní nevládní organizace pro lidská práva se sídlem v Budapešti, Maďarsko. Jejím posláním je prosazovat lidská práva dětí a dospělých se skutečným nebo domnělým intelektuální nebo psycho-sociálním (duševním) postižením. Zaměřuje se na Evropu a střední Asii a používá kombinaci práva a advokacie k podpoře rovnosti a sociálního začleňování. MDAC má status přidružené organizace u Rady Evropy.

Střet zájmů: MDAC spolupracuje s českou nevládní organizací, Ligou pro lidská práva, a v minulosti

poskytovala poradenství právníkům z Ligy, kteří připravili výše popsané případy, jež jsou nyní u Ústavního soudu ČR.

Adresa: Rákóczi út 27/B, 1088 Budapest, Hungary. Telefon: +361 413 2730. Fax: +361 413 2739. Email: mdac@mdac.info. Website: www.mdac.info.

- **Mental Health Initiative (MHI) při Nadaci občanské společnosti (Open Society Institute) Budapešť, Maďarsko**

Nadace občanské společnosti (Open Society Institute) a její Iniciativa pro duševní zdraví (MHI) se snaží zajistit, aby lidé s mentálním postižením (duševním onemocněním anebo intelektuálním postižením) byli schopni žít v komunitě a zapojit se do společnosti při plném respektování jejich lidských práv. MHI podporuje sociální začlenění lidí s duševním postižením tím, že je nakloněna komunitním alternativám k institucionalizaci a také tím, že se aktivně zapojuje do politické advokacie. Lidé s mentálním postižením mají právo získat podporu způsobem, který je respektuje jako osobnosti, a umožňuje jim žít smysluplný život plný sebeurčení. Takový druh podpory lze poskytovat pouze v komunitních zařízeních a ne v ústavech. MHI pracuje ve střední a východní Evropě a v bývalém Sovětském svazu.

Adresa: Open Society Institute Budapest, Oktober 6 u. 12, H-1051 Budapest, Hungary. Telefon: +361 327 3100. Fax: +361 327 310. Email: JKlein@osi.hu. Website: www.osmhi.org.

- **Dr. Torbjörn Odlöw, Ředitel postgraduálních studií a profesor práv, Fakulta obchodu, ekonomie a práva, Göteborg University, Švédsko**

Torbjörn Odlöw je profesorem práva a ředitelem postgraduálních studií na univerzitě v Göteborgu. Specializuje se na zákony týkající se poručnictví a opatrovnictví ve Švédsku a v těchto věcech je také konzultantem pro orgány veřejné moci a soukromé osoby ve Švédsku. V roce 2005 napsal disertační práci s názvem *Ställföreträdare för vuxna - Kamrer eller handledare? (Opatrovník dospělých osob zbavených způsobilosti - účetní nebo supervizor?)*.

Adresa: Juridiska institutionen, Department of Law, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Vasagatan 1, Box 650, SE 405 30 Göteborg, Švédsko. Telefon: +46 (0)31 786 58 40. Mobil: +46 (0)735 033 806. Fax: +46 (0)31 786 44 54. Email: torbjorn.odlow@law.gu.se.

- **Prof. Michael L. Perlin, Profesor právnické fakulty a ředitel projektu Reforma mezinárodního práva duševně postižených a online oboru Právo duševně postižených**

Projekt Reforma mezinárodního práva duševně postižených v Centru spravedlnosti na Právnické fakultě Univerzity v New Yorku podporuje širokou škálu advokačních iniciativ v Evropě, Jižní Americe, Asii a Africe. Tento projekt se zapojuje do legislativní reformy, advokacie, odborné přípravy právníků a studentů práva, či pro bono právní pomoci. Projekt je také napojen na celou řadu reformních právních projektů, které se týkají praktikování práva v oblasti mentálního postižení v jiných zemích, což je zvláště naléhavá oblast po ratifikaci Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. Profesor Perlin je bývalým ředitelem Odboru pro advokaci osob s duševním postižením státu New Jersey, USA. V této roli dohlížel před 33 lety na vedení sporu *Carroll v. Cobb*, 139 NJSuper. 439, 354 A.2d 355 (App.

Div. 1976), kdy Nejvyšší soud New Jersey rozhodl v roce 1976, že pobyt osob ve státním ústavu pro osoby s mentálním postižením neznámá, že tyto osoby nejsou schopny hlasovat.

Adresa: New York Law School, 185 West Broadway, New York, NY 10013. Telefon: 001 212-431-2183. Email: mperlin@nyls.edu.

- **Dr. Jan Pfeiffer, Psychiatr a advokát pro reformy zdravotnictví v oblasti duševního zdraví, Česká republika a Spojené Království**

Jan Pfeiffer je český psychiatr, psychoterapeut, supervizor a vedoucí zastánce reformy péče o duševní zdraví. Dr. Pfeiffer má více než 28 let klinických zkušeností v oboru zdravotní péče o duševní zdraví v různých prostředích v České Republice a Spojeném Království a více než 20 let zkušeností s vývojem komunitních programů a služeb pro osoby s duševním postižením ve střední a východní Evropě. Dr. Pfeiffer vždy obhajoval prosazování lidských práv pro děti a dospělé s duševním postižením a poruchami učení. Jeho práce v České republice zahrnuje pozici poradce pro Ministerstvo zdravotnictví ČR v oblasti reformy duševního zdraví. Jako ředitel Centra pro rozvoj péče o duševní zdraví se podílel na vývoji systému monitorování lidských práv v nemocnicích a v psychiatrických ústavech a věnoval se také kampani za zrušení tělesných restriktivních opatření pro pacienty v ústavech. Jan Pfeiffer je členem Rady pro lidská práva a biomedicínu, členem správní rady organizací Advocacy International, Mental Health Europe, a MDAC, konzultantem GIP, a předsedou Ad hoc odborné skupiny o přechodu z ústavní na komunitní péči Evropského komisaře Špidly. Doktoru Pfeifferovi byla v roce 2004 časopisem Times udělena cena Evropský hrdina za jeho práce na poli advokacie a postižení.

Adresa: Jan Pfeiffer, Director of Eternal Relationships, Children's High Level Group, 12-14 Berry Street, London EC1V 0AU, United Kingdom. Telefon: +44 20 7253 6565. E-mail: jan.pfeiffer@chlg.org. Website: <http://chlg.org>.

- **Prof. Gerard Quinn, Profesor a ředitel, Centrum pro právo a politiku zdravotně postižených při Národní univerzitě v Galway, Irsko**

Centrum pro právo a politiku zdravotně postižených při Národní univerzitě v Galway v Irsku bylo založeno v roce 2008 Mary Robinson. Centrum je spoluautorem Evropské ročenky pro právo zdravotního postižení (s profesorem Waddingtonem z Maastrichtské univerzity). Professor Quinn vydal první knihu v Evropě o Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením (Quinn & Arnardottir, 2009). Jako ředitel Centra se profesor Gerard Quinn úzce zapojil do vypracování úmluvy OSN. Slouží také jako vědecký ředitel ve správní radě Akademické sítě odborníků na zdravotní postižení (Aned).

Adresa: Centre for Disability Law and Policy, National University of Ireland, Galway, University Road, Galway, Ireland. Telefon: +353 (0)91 495888, +353 (0)91 495888. Fax: +353 (0) 91 495569. Email: gerard.quinn@nuigalway.ie. Website: <http://www.nuigalway.ie/cdlp/>.

- **Prof. Michael Stein, Profesor práv, Harvard Law School, Cambridge, USA**

Jako mezinárodně uznávaný odborník na právo osob se zdravotním postižením se Michael Stein podílel na přípravě Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením, a je aktivním konzultantem

mezinárodních vlád ohledně jejich právních předpisů a politik týkajících se postižení. Je členem poradních výborů pro právo postižení a výzkumných panelů, a byl Komisařem American Bar Association pro zákon o duševním a tělesném postižení. Stein také působí jako právní poradce organizace Rehabilitation International, Disabled Peoples' International a mezinárodních Speciálních olympiád. Stein spolupracuje s organizacemi pro osoby s postižením po celém světě a je poradcem řady výborů a orgánů SN, jako například DESA a UNICEF.

Adresa: Harvard Law School, Pound Hall, Room 423, 1563 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138 USA, Telefon: (617) 495-1726. Email: mastein@law.harvard.edu. Website: www.hpod.org.

- **Prof. Renáta Uitz, Profesorka and vedoucí oboru Srovnávací ústavní právo na Středoevropské Univerzitě (CEU) v Budapešti, Maďarsko**

Renáta Uitz je profesorkou srovnávacího ústavního práva, vedoucí oboru Srovnávací ústavní právo a ředitelkou (spolu s Károly Bardem) klinické specializace Právní studia na CEU v Budapešti. Získala titul doktor iuris (Summa cum laude) na Právnické fakultě Eotvos Lorant University v roce 1996 a v roce 1997 obdržela titul LLM v oboru komparativní ústavní právo na právnické fakultě na CEU. V roce 2001 rovněž získala titul S.J.D. (Summa cum laude) v tom samém oboru na CEU. Začala učit na CEU v roce 2001, a stala se vedoucí oboru Srovnávací ústavní právo v roce 2007. Její výuka zahrnuje přednášky o srovnávacím ústavním právu v Evropě a Severní Americe, spravedlnosti a ochraně lidských práv se zvláštním důrazem na prosazování ústavních práv a na otázky tělesné ochrany a sexuality. V centru jejích výzkumných zájmů leží teorie a praxe dobré správy v zemích přecházejících k demokracii, a role soudů při vytváření ústavy a ústavních článků. Její první kniha byla "Ústavy, soudy a dějiny" (2004), zatímco její poslední knihou je "Náboženská svoboda v Evropském ústavním a mezinárodním zákonodárství" (2007). Renáta Uitz je autorem více než 30 článků a knižních kapitol, které se objevily hlavně v angličtině, maďarštině a ruštině. Pravidelně přednáší na mezinárodních konferencích.

Adress: Central European University, Legal Studies Department, Nador utca 9, H- 1051 Budapest, Hungary. Telefon: +36 1 327 3201. Fax: +36 1 327 3198. Email: uitzren@ceu.hu. Website: <http://web.ceu.hu/legal/uitz.htm>.